

ประวัติผ้าไหม (Thai Silk History)

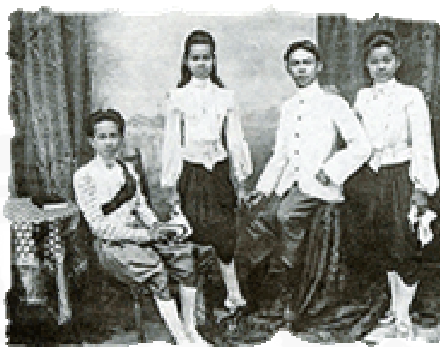
ประมาณพุทธศตวรรษที่ 18 – กลุ่มชนชาติไทยได้รวมตัวกันเป็นราชอาณาจักรใน อาณาบริเวณต่าง ๆ ของประเทศไทยปัจจุบัน อาณาจักรล้านนา อยู่ในบริเวณภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ พะเยา แพร่ น่าน ลำปาง ลำพูน แม่ฮ่องสอน มีการขาย ผ้าอย่างกว้างขวาง ทั้งที่ทอใช้เองและส่งเป็นสินค้าไปขายยังราชอาณาจักรใกล้เคียงเช่น ผ้าสีจันทร์ขาว ผ้าสีจันทร์แดง ผ้าสีดอกจำปา ผ้ากัมพล ผ้าสำหรับพระภิกษุสงฆ์ เช่น จีวร ผ้าปูอาด ผ้ารัดปะคด ฯลฯ

อาณาจักรสุโขทัย - ตั้งอยู่บริเวณตอนบนของภาคกลาง มีการทอผ้าหลายชนิด เช่น ผ้าเบญจรงค์ ผ้าสกุลพัสดร์ ผ้าเล็กหลบ ผ้าหนง ผ้ากรอบ เชื่อกันว่าผ้าที่ประชาชนทั่ว ไปใช้สอยนั้น ทอกันนอกเมืองสุโขทัย ส่วนผ้าชิ้นในราชสำนัก มีช่างหลวงเป็นผู้ทอและสั่งซื้อจากต่างประเทศอื่น เช่น ประเทศจีน อินเดีย และเปอร์เซีย

สมัยกรุงศรีอยุธยาเรือง - มีการสั่งผ้าจากต่างประเทศเข้ามา ใช้ในราชสำนัก และสั่งเข้ามาขายให้กับประชาชนมากกว่าสมัยสุโขทัย เช่น ผ้าไหม ผ้าแพรจากจีน ผ้าพิมพ์จากอินเดีย ผ้าปุมจากเขมร ผ้าคานินิส ผ้าลาดินสี ผ้าวิจาเบล ผ้า ทันตา ผ้าชูเคโตส จากยุโรป นอกจากนี้ยังมี ผ้าพิมพ์ลาย ผ้าปักไหม และปักดิน และพรหมจาก เปอร์เซีย ผ้าเหล่านี้ใช้เป็นเครื่องแต่งกายของ กษัตริย์และเจ้านายในราชสำนักและใช้เป็นเครื่อง ตกแต่งราชสำนัก และอาคารบ้านเรือน ในสมัย อยุธยา เกิดแหล่งค้าผ้าและตลาดจำหน่ายวัสดุ อุปกรณ์ในการทอผ้าตามย่านต่าง ๆ ของกรุงศรี อยุธยาเป็นศูนย์กลางการค้าผ้า เรียกได้ว่าเป็น ยุคทองของการค้าผ้า ที่เดียว

นอกจากนี้ ผ้ายังมีบทบาทสำคัญหลายประการ เช่น เลื่อผ้าที่ประชาชนสวมใส่จะบ่ง บอกฐานะทางสังคมเป็นบรรณาการ ระหว่างประเทศ เป็นเครื่องกำหนดตำแหน่งของผู้สวมใส่ ผ้า บางชนิดใช้เฉพาะพระมหากษัตริย์และเจ้านายชั้นสูง บางชนิดใช้ เฉพาะขุนนาง เช่น ผ้าสมปักปุม สมปักล่อง จวน สมปักลาย สมปักริ้ว เป็นต้น นอกจากนี้ผ้ายังใช้เป็นบำเหน็จรางวัลแก่ข้าราชการ บริพา เป็นเครื่องปูนบำเหน็จต่างเงินเดือน เรียกว่า ผ้าหวัดรายปี และผ้าในราชสำนักในลักษณะ ต่าง ๆ ได้รับทอดถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นด้วย

สมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น - การทอผ้าและซื้อขายผ้า เนื่องจากยุคนั้นยังมีศึกสงคราม และอยู่ในช่วงการฟื้นฟูประเทศ แต่มีหลักฐานปรากฏว่า ทางหัวเมืองทางใต้ มี การ เกณฑ์ช่างทอผ้าจากไพร่บุรี เข้ามาสอนคนพื้นเมืองที่สงขลา และนครศรีธรรมราช ทอผ้ายก จนมีชื่อ เสียงจนถึงปัจจุบัน

ในสมัยรัชกาลที่ 3 - ปรากฏผ้าใช้ในราชการหลายชนิด เช่น ผ้าเข้มขาบ ผ้าเตริด ผ้าเยียรบับ ผ้าสมนั๊ก (ผ้าสองนั๊กหรือถมปัก) ในช่วงกรุงรัตนโกสินทร์นั้นปรากฏชื่อผ้าชนิดต่างๆ ที่ประชาชนใช้ทั่วไป หลายชนิด เชื่อว่ามีคุณภาพ สีสันลวดลาย อยู่ในเกณฑ์ดีเยี่ยมกว่าตามฐานะ เช่น ผ้าตาบัวปก ผ้าดอกสน ดอกเทียน ผ้าตาลีดงา ผ้าตามะกล่ำ ผ้าตาสมุก

สมัยรัชกาลที่ 5 - มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ผ้า และธรรมเนียมการแต่งกายของชนบางราชการ ให้เลิกนุ่งผ้าปวม แต่ให้ใช้ผ้าม้วนสีน้ำเงินแก่แทน มีการพระราชทานเสื้อให้ตามยศ ตำแหน่ง ซึ่งมักเป็นผ้าแพรสีต่าง ๆ แบ่งตามกระทรวงกรมที่สังกัด การแต่งกายพัฒนาไปตามแบบยุโรปมากขึ้น สำหรับสตรีนิยมแต่งกายแบบฝรั่งเสื้อขาวแขนยาว ชายเสื้อแค่อว ห่มแพร สไบเฉียงผ่านอกเสื้อ หรือบางที่ห่มคาด สวมถุงน่อง รองเท้าบูต เป็นต้น ในช่วงรัชกาลที่ 4-5 นี้ ผ้าพิมพ์ลายจากอินเดียกลับมานิยมอีกครั้ง มีการส่งผ้าที่ ออกแบบลวดลายแล้วไปให้อินเดียพิมพ์ลายเรียกว่า ผ้าลายอย่าง ต่อมาอินเดียพิมพ์ลาย ไม่เหมือนแบบที่ส่งไปเรียกว่า ผ้าลายนอกอย่าง จากความนิยมนี้จึงมีการผลิตผ้าพิมพ์ลายขึ้นมาใช้เองในปี 2475 และเป็นต้นแบบการพิมพ์แบบสกรีน (Screen Printing) มีการเปิดโรงงานผลิตผ้าพิมพ์ ประชาชนจึงพัฒนาการนุ่งผ้าโจงกระเบนแบบโบราณมาเป็นโจงกระเบนผ้าลาย และนุ่งขึ้นหรือนุ่งผ้าลายไทย ในสมัยรัชกาลที่ 6

การแต่งกายในยุคหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองหรือยุควัตถุนิยม มีการแต่งกายโดยใช้ผ้าจากต่างประเทศมากขึ้น แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงเพียงช่วงระยะเวลาอันสั้นเท่านั้น

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระผู้ทรงฟื้นฟูใหม่ไทย วัตถุประสงค์ที่ทรงคุณค่าทางเศรษฐกิจ คงไม่มีสิ่งใดเทียบเท่าเส้นใยไหมที่ทำให้ได้สิ่งทอที่สวยงาม ดังเช่นผ้าไหมไทยที่มีความงามเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว จนมีชื่อเสียงลือไปทั่วโลก การผลิตไหมในประเทศไทย

ได้เริ่มพัฒนาขึ้น เมื่อรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ซึ่งเป็นยุคแห่ง การฟื้นฟูส่งเสริมและพัฒนากการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม สวไหม และทอผ้าไหม จนปัจจุบันการผลิต ใหมในประเทศไทยเป็นการสร้างอาชีพ และรายได้ให้กับประชากร

รัชการที่ 8 - การแต่งกายในราชสำนัก เปลี่ยนแปลงจากการใช้ผ้าราคาสูง ที่ต้องใส่ ด้าย เส้นเงินทอง มาใช้ผ้าที่มีลักษณะเรียบง่าย และยังนิยมใช้ผ้าไหม

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 - แห่งราชวงศ์ จักรี ซึ่งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงให้ความสนพระทัย ในกิจการทอผ้า พื้นเมือง และทรง ให้การสนับสนุนส่งเสริมให้มีการทอผ้าพื้นเมืองเป็นที่สวยงาม โดยทรงเป็นผู้นำ ในการใช้ผ้าพื้นเมืองฉลองพระองค์ทั้งในขณะประทับ ในประเทศ และในโอกาส เสด็จเยือน ต่างประเทศทำให้ผ้าพื้นเมืองของไทยได้มี โอกาสอวดโฉมต่อสายตาของชาวโลกและสำหรับใน ประเทศก็ทำให้ความนิยมในผ้าไทย ทั้งไหมและฝ้าย กลับฟื้นคืนชีพขึ้นมาอีก และกำลัง เจริญเติบโตอย่างงดงาม

การเลี้ยงไหมและทอผ้าในภาคอีสาน จากสารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยฯ กล่าวว่า สมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2360 ปลายสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 ขุนนางชาวเวียงจันทน์ชื่อนายแลเป็นหัวหน้านำชาวลาวข้ามโขงมาตั้งหลักแหล่งที่บ้านเนินอ้อม (เมือง ชัยภูมิ) นายแลและพวกมี ความชำนาญในการเลี้ยงไหม สวไหม และทอผ้าไหม ต่อมาได้เอาใจ ออกห่างจากนครเวียงจันทน์และหันมาสมาธิกับดีต่อไทยในสมัยพระบาท สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) นายแลได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าเมืองชัยภูมิแต่ได้ถึงแก่กรรมก่อนจะสร้างเมือง เสร็จ ชาวเมืองจึงปลูก ศาลขึ้น เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่นายแลผู้บุกเบิกสิ่งทอไทย ศาลนี้มีชื่อว่า "ศาล เจ้าพ่อพระยาแล" จึงเป็นที่เข้าใจว่าการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและทอผ้า ไหมได้แพร่หลายไปทั่วภาค อีสานของไทย ตั้งแต่นั้นมา

กรมช่างไหม ตำบลศาลาแดง เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ

ในสภาพสังคมเกษตรกรรมแบบดั้งเดิม หน้าที่ของสตรีชาวอีสานแสดงให้เห็นวิถีชีวิตและโลกทัศน์ของหญิงกล่าวคือ ผู้หญิงต้องเรียนรู้ และฝึกหัดการทอผ้ามาตั้งแต่เด็ก พัฒนาฝีมือความสามารถในวัยสาว เพื่อ เตรียมพร้อมสำหรับพิธีแต่งงานตามค่านิยมของคนอีสาน จนวัยผู้ใหญ่มีครอบครัว และวัยชราาก็กลายมาเป็นผู้ถ่ายทอดทักษะฝีมือ รวมทั้งการอบรมสั่งสอน การทอผ้าให้กับลูกหลาน ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมนั้นมีมา ตั้งแต่ปลายสมัยรัชกาลที่ 2 จนกระทั่งปี พ.ศ. 2444 ในสมัยรัชกาลที่ 5 จึง มีแนวคิดที่จะส่งเสริมการเลี้ยงไหมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และทอผ้าไหม ส่งเป็นสินค้าออก และอาจกล่าวได้ว่า งานพัฒนาการเกษตรอย่างมีวิชาการเริ่ม ต้นด้วย กรมช่างไหม ซึ่งตั้งขึ้นในกระทรวงเกษตรธิการ

ผ้าไหมไทย เป็นผลงานอันเกิดจากความตั้งใจของผู้ทอที่แฝงไว้ด้วยความหมายแห่งศิลปะและจินตนาการ สะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์และความผูกพันระหว่างธรรมชาติกับวิถีชีวิตของคนไทยในแต่ละภาคของประเทศ ณ วันนี้ ผ้าไหมไทย จึงมิใช่เป็น เพียงตำนานที่เล่าขาน แต่ทุกเส้นใยที่สอดประสานจนเกิดเป็นลวดลายแห่งศิลปะบนผืนผ้า คือ มรดกอันล้ำค่าแห่งภูมิปัญญาของ บรรพชนไทยที่อนุชนรุ่นหลังควรร่วมมือร่วมใจกันส่งเสริมสืบสาน และอนุรักษ์ให้อยู่คู่แผ่นดินไทยสืบไป